

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МОВИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

ІВАНСЬКИЙ Андрій Йосипович - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

УДК 347

В статті розглядаються питання застосування мови в цивільному судочинстві України. Звертається увага на багатогранність розглянутого питання, його тісна зв'язок з питаннями державної політики в цілому, правами людини. Розглядаються питання законодавчого регулювання застосування мови в цивільному судочинстві України, в тому числі зміни, пов'язані з прийняттям Закону України «Про основи державної мовної політики».

Ключові слова: державна мова, мова національних меншин, мовна політика, мова судочинства, цивільне судочинство, цивільне процесуальне право.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями

Мова є одним з основних засобів комунікації, що обумовлює її роль у суспільному житті як у побутовому аспекті, так і в аспекті забезпечення дотримання прав людини на найвищому політичному рівні. У сучасному суспільстві ця роль значною мірою опосередковується правом, а отже, як слушно зазначає О.Доценко, «мова і право становлять надзвичайно тонке плетиво, кожний з елементів якого не може існувати автономно» [2, с. 153]. Отже, мова судочинства є однією з найважливіших засад організації судової системи. З липня 2012 року був прийнятий Закон України «Про засади державної мовної політики» [5], який викликав широкий суспільний

резонанс ще на стадії законопроекту та практично одразу став предметом жвавого обговорення серед юристів-науковців після його прийняття. Водночас прийняття зазначеного Закону спричинило внесення змін до діючого законодавства, у тому числі, цивільно-процесуального, в частині, що стосується застосування мови в цивільному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Мовне питання можна віднести до одного з актуальніших у сучасній правовій науці України. Так, окремим питанням мовної політики та правового статусу української мови присвячено праці таких науковців, як Н. Артикуца, Ю. Бестерс-Дільгер, Д. Грицяк, О. Доценко, Ю. Зайцев, Р. Іванський, В. Курило, В. Марковський, Г. Онуфрієнко, Ю. Прадід, В. Северинюк, Л. Симоненко, А. Токарська, Г. Черненко, О. Юрчук та ін. Питання мови судочинства розглядали у своїх працях В. Городовенко, Е. Демський, О. Кузнецов, О. Лопушанська, О. Ялова та ін. Водночас, у зв'язку з останніми змінами у законодавстві, питання застосування мови у цивільному судочинстві сьогодні вимагає додаткового аналізу та переосмислення.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Метою даної статті є виокремлення та аналіз окремих аспектів застосування мови у цивільному судочинстві з урахуванням останніх змін у національному законодавстві України в сфері мовної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Стаття 124 Конституції України встановлює, що судочинство здійснюється Конституційним судом та судами загальної юрисдикції. Конституційний суд є єдиним органом конституційної юрисдикції України. Щодо системи судів загальної юрисдикції, то вона, відповідно до статті 125 Конституції України, будується за принципами територіальності і спеціалізації. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Систему судів загальної юрисдикції також складають вищі спеціалізовані суди (Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України), апеляційні суди (апеляційні суди областей, апеляційні суди міськ Києва та Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим) та місцеві суди (районні, районні у містах, міські та міськрайонні загальні суди, господарські суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, окружні адміністративні суди).

Принцип державної мови судочинства відноситься до основоположних принципів судочинства і знаходить закріплення у відповідному законодавстві. Безумовно, у якості базової тут має розглядатися стаття 10 Конституції України, яка встановлює, що державною мовою в Україні є українська мова і держава забезпечує її всебічний розвиток та функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Крім того, стаття 24 Конституції України наголошує на неприпустимості встановлення привілеїв чи обмежень за мовними ознаками. Отже, мова судочинства має конституційно-правову природу. Другим піс-

ля Конституції України слід назвати Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року [5], який, крім встановлення загальних засад мовної політики, містить й окрему статтю 14 «Мова судочинства», у частині 1 якої встановлюється загальне правило: «судочинство в Україні у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах здійснюється державною мовою». Разом з Конституцією, зазначений Закон складає загальний рівень законодавчого регулювання застосування мови при здійсненні судочинства.

Наступний рівень – законодавство, що регулює застосування мови безпосередньо у процесі судочинства. Тут, перш за все, слід назвати Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року [3], який також містить низку статей, що прямо або опосередковано зачіпають питання застосування мови при здійсненні судочинства, окремі положення яких більш докладно буде розглянуто далі. Зараз лише зазначимо, що даний Закон має міжгалузевий характер й стосується адміністративного, кримінального, цивільного та конституційного судочинства. Стаття 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3, ст. 9] розглядає мовне питання як одну з ознак рівності особи перед законом і судом, встановлюючи, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Якщо казати про нормативно-правове регулювання зазначеного питання на галузевому рівні, а саме – про застосування мови при здійсненні цивільного судочинства, то у якості основного галузевого законодавчого акту має розглядатися Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року [16], насамперед стаття 7. Водночас слід відмітити, що з прийняттям Закону України «Про засади державної мовної політики» до цієї статті було внесено істотні зміни. У попередній редакції стаття 7 ЦПК

містила наступні положення: «1. Цивільне судочинство здійснюється державною мовою. 2. Особи, які беруть участь у справі і не володіють або недостатньо володіють державною мовою, у порядку, встановленому цим Кодексом, мають право робити заяви, давати пояснення, виступати в суді і заявляти клопотання рідною мовою або мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому послугами перекладача, в порядку, встановленому цим Кодексом. -3. Судові документи складаються державною мовою» [9, с. 43]. Сьогодні дана стаття має відсильний характер та визначає, що «мова цивільного судочинства визначається статтею 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» [16]. Крім наведеного вище правила стосовно здійснення судочинства в Україні у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах державною мовою, зазначена стаття встановлює правила стосовно здійснення провадження регіональною мовою: «у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови)...за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою (мовами)» [5, ст. 14]. Вказана стаття також встановлює правила стосовно обов'язковості володіння державною мовою професійним суддею та стосовно мови процесуальних документів. Більш докладно про ці положення буде сказано далі.

Розгляд питання застосування мови в цивільному судочинстві вимагає також конкретизації наступних положень. По-перше, це, умовно кажучи, організаційні питання застосування мови у цивільному судочинстві: мова вчинення документів, що подаються до суду учасниками та сторонами процесу; мова судових процедур, у тому числі – судового слухання; мова процесуального діловодства. Як зазначається у юридичній літературі, «правила про мову цивільного судочинства мають суттєве значення для здійснення функцій суду, завдань цивільного судочинства, реалізації його принципів, прав сторін на судовий захист, а також процесуальних прав і обов'язків інших учасників цивільного процесу. Неправильне застосування правила про мову судочинства або порушення цих

правил призводить до скасування судових рішень з підстав порушення права сторін на судовий захист» [8, с. 162]. При вирішенні зазначеного питання, перш за все, слід керуватися статтею 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3] «Мова судочинства і діловодство в судах», у якій зазначається, що судочинство і діловодство в судах України провадиться державною мовою. У свою чергу, ч. 5 статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» [16] також встановлює, що судові документи складаються державною мовою. На сьогодні коментарі стосовно цього положення у юридичній літературі відсутні. Проте, згадуючи, що аналогічне положення містилося у попередній редакції статті 7 Цивільного процесуального кодексу, коли ч. 3 статті 7 встановлювала, що судові документи складаються державною мовою. У юридичній літературі стосовно імперативності цієї норми висловлювались різні позиції. Так, одні автори зазначали, що ця норма є імперативною й жодних виключень з неї не передбачається, у тому числі, коли йдеться про використання при здійсненні судочинства мов національних меншин [14, с. 17]. У той же час інша група науковців наполягала на тому, що положення ч. 3 статті 7 Цивільного процесуального кодексу України є загальним і з нього можуть бути винятки: «якщо судочинство велось мовою більшості населення даної місцевості, наприклад російською, та особи володіють тільки російською мовою, то й судові документи, зокрема судові рішення, мають викладатись російською мовою. Крім того, ч. 2 ст. 222 ЦПК передбачає, що копії судового рішення видаються особам, які брали участь у справі, на їхню вимогу, не пізніше п'яти днів з дня проголошення рішення, тобто суд повинен видати рішення, викладене тією мовою, якою проводилося судочинство» [15, с. 41]. На нашу думку, слід погодитись з позицією В.І.Курило, який проаналізував значення прийменника «поряд» у сучасній українській мові прийшов до висновку, що у тексті нормативно-правових актів цей прийменник означає «одночасну, спільну дію» й, таким чином, коли йдеться про те, що поряд з державною мо-

вою можуть використовуватись мови національних меншин, це означає, що «вживання української мови є обов'язковим, а інші мови можуть використовуватися разом з українською мовою» [7, с. 167]. Таким чином, оформлення судових документів українською мовою слід розглядати як імперативну вимогу законодавства, незалежно від мови судочинства в конкретному процесі.

Окремо слід зазначити, що законодавство висуває умову володіння державною мовою як необхідну передумову для можливості бути народним засідателем або присяжним (п. 6 ч. 2 статті 59 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), а також для можливості бути кандидатом на посаду судді (ч. 1 статті 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Закон України «Про засади державної мовної політики» у статті 14 встановлює, що «професійний суддя повинен володіти державною мовою. У межах території, на якій відповідно до умов частини третьої статті 8 цього Закону поширена регіональна мова, держава гарантує можливість здійснювати судові провадження цією регіональною мовою (мовами). Необхідність забезпечення такої гарантії має враховуватися при доборі суддівських кадрів» [5].

Що стосується сторін, то, відповідно до ч. 3 та 4 статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики», сторони, які беруть участь у справі, подають до суду письмові процесуальні документи і докази, викладені державною мовою. У той же час при здійсненні правосуддя у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), допускається подача до суду письмових процесуальних документів і доказів, викладених цією регіональною мовою (мовами), з перекладом, у разі необхідності, на державну мову без додаткових витрат для сторін процесу [5, ст. 14].

Другу групу питань складають питання забезпечення процесуальних прав учасників, що не володіють мовою судочинства. У своєму Рішенні від 22 квітня 2008 року № 8-рп/2008 за конституційним поданням 52 народних депутатів України та за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відпо-

відності Конституції України (конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України, статті 7 Цивільного процесуального кодексу України (справа про мову судочинства) Конституційний Суд України зазначив, що здійснення цивільного судочинства державною мовою жодним чином не обмежує права громадян, які не володіють або недостатньо володіють нею, оскільки ч. 3 ст. 10 Конституції України гарантує їм право користуватися у судовому процесі російською, іншими мовами національних меншин України.

Тут аналіз законодавства дозволяє виділити дві категорії осіб: до першої належать особи, що не володіють або недостатньо володіють державною мовою, а до другої – особи, що належать до національних меншин.

Законодавство встановлює низку гарантій для осіб, що не володіють або недостатньо володіють державною мовою. Так, вже згадувана стаття 10 Конституції України визначає, що в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом. Ч. 4 статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» встановлює, що особам, що беруть участь у розгляді справи в суді, забезпечується право вчиняти усні процесуальні дії (робити заяви, давати показання і пояснення, заявляти клопотання і скарги, ставити запитання тощо) рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача у встановленому процесуальним законодавством порядку. У межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), послуги перекладача з регіональної мови або мови меншини (мов), у разі їх необхідності, надаються без додаткових для цих осіб витрат [5, ст. 14]. Так саме і ч. 4 статті 50 ЦПК каже про те, що свідок має право давати показання рідною мовою або мовою, якою він володіє. Так саме і ч. 2 та 3 статті 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3] встановлює, що суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою. Суди викорис-

тують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють. Крім того, ч. 4 статті 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3] встановлює, що у судах, поряд з державною, можуть використовуватися регіональні мови або мови меншин відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» в порядку, встановленому процесуальним законом. Причому використання в судочинстві регіональних мов або мов меншин гарантується державою та забезпечується за рахунок коштів Державного бюджету України.

Відповідно до статті 1 Хартії термін «регіональні мови або мови меншин» означає мови, які:

1) традиційно використовуються в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави; та

2) відрізняються від офіційної мови (мов) цієї держави;

а) він не включає діалекти офіційної мови (мов) держави або мови мігрантів;

б) термін «територія, на якій використовується регіональна мова або мова меншини» означає географічну місцевість, де така мова є засобом спілкування певної кількості осіб, яка виправдовує здійснення різних охоронних і заохочувальних заходів, передбачених у цій Хартії;

с) термін «нетериторіальні мови» означає мови, якими користуються громадяни держави і які відрізняються від мови (мов), що використовується рештою населення держави, але які, незважаючи на їхнє традиційне використання в межах території держави, не можуть вважатися найбільш поширеними в межах конкретної місцевості цієї держави.

Щодо України, то Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» [4] визначає, що положення Хартії застосовуються до мов таких національних меншин України: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, мол-

давської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської. Дещо розширив цей перелік Закон України «Про засади державної мовної політики» [5, ст. 7], визначивши, що у контексті Європейської хартії регіональних мов або мов меншин до регіональних мов або мов меншин України, до яких застосовуються заходи, спрямовані на використання регіональних мов або мов меншин, що передбачені у цьому Законі, віднесені мови: російська, білоруська, болгарська, вірменська, гагаузька, їдиш, кримськотатарська, молдавська, німецька, новогрецька, польська, ромська, румунська, словацька, угорська, русинська, караїмська, кримчацька.

Слід відмітити, що ч. 4 статті 7 Закону України «Про засади державної мовної політики» також встановлює, що чисельність регіональної мовної групи на певній території визначається на підставі даних Всеукраїнського перепису населення про мовний склад населення у розрізі адміністративно-територіальних одиниць (Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, селищ, сіл). Слід нагадати, що останній перепис населення в Україні проводився у 2001 році. Тоді було визначено чотири регіони, в яких більше 10% населення вважає рідною мовою не українську (російську, кримотатарську, румунську або угорську). Наступний перепис населення планується провести у 2016 році.

Прийняття Закону України «Про засади державної мовної політики» призвело до змін у можливості у застосуванні регіональних мов або мов меншин при здійсненні правосуддя. До прийняття зазначеного Закону Верховний Суд України в Ухвалі судової палати у цивільних справах Верховного суду України від 23 січня 2003 року та від 26 листопада 2008 року вказав на невідповідність вимогам законодавства неприйняття судами скарг, викладених російською мовою. Так, в ухвалі від 23 січня 2003 року зазначалося, що, «постановляючи ухвалу про повернення касаційної скарги Г., суддя апеляційного суду виходив з того, що вона оформлена з порушенням вимог, встановлених ст. 322 ЦПК. Однак суддя не врахував, що в зазначеній статті ви-

моги щодо форми і змісту касаційної скарги є вичерпними.

Подання касаційної скарги до суду не українською мовою, а російською не могло бути підставою застосування правил ст. 139 ЦПК, оскільки вимоги щодо мови викладу скарги ст. 322 ЦПК не передбачена. Посилання в ухвалі апеляційного суду на те, що подання скарги російською мовою суперечить вимогам ст. 10 Конституції – безпідставне, як зазначено в ч. 3 цієї статті, у нашій країні гарантуються вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Згідно зі ст. 5 Закону від 28 жовтня 1989 р. «Про мови в Українській РСР» громадянам України гарантується право користуватися національною або будь-якою іншою мовою. Громадянин вправі звертатися до державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій українською чи іншою мовою їх роботи, російською мовою або мовою, прийнятою сторонами» [12]. Подібну позицію викладено й в Ухвалі колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 26 листопада 2008 року.

Але з прийняттям Закону України «Про засади державної мовної політики» ситуація змінилася. Хоча ч. 3 статті 14 зазначеного Закону й припускає використання у судочинстві регіональних мов та мов національних меншин, при її застосуванні треба звертати увагу також на положення ч. 3 статті 7, відповідно до якої до мов, визначених у ч. 2 статті 7 Закону України «Про засади державної мовної політики» як регіональні, «застосовуються заходи, спрямовані на використання регіональних мов або мов меншин, що передбачені у цьому Законі за умови, якщо кількість осіб – носіїв регіональної мови, що проживають на території, на якій поширена ця мова, становить 10 відсотків і більше чисельності її населення» [5, ст. 7]. Посилаючись на норми зазначеного Закону, суди почали масово залишати без руху позовні заяви, викладені російською мовою. Наприклад, ухвалою Хмельницького міськрайонного суду від 1 жовтня 2013 року (справа № 686/19363/13-ц) було залишено без руху позовну заяву

та надано строк п'ять днів з дня отримання позивачем ухвали для усунення недоліків (подання позовної заяви російською мовою). Зокрема, суд зазначив: «Оскільки відсутні будь-які докази того, що російська мова за місцем проживання позивача або за місцезнаходженням суду є регіональною або ж мовою меншин, тому вказану заяву слід залишити без руху, надати позивачеві строк для усунення недоліків позовної заяви, тобто викладу її змісту державною мовою» [13].

Відмітимо, що подібне рішення суду відповідає європейським тенденціям. Так, як приклад, можна навести визначення Європейської Комісії з прав людини (the Applications of European Commission on Human Rights) у справі «Ісоп проти Австрії» (Isop vs Austria, 1962, Application n 808/60) [18], у якому стосовно використання у судочинстві мови національних меншин встановлюється, що у разі, якщо етнічна меншина є не чисельною (як, наприклад, словени в Австрії), то її мова не може застосовуватись у якості мови судочинства, а представники даної меншини мають використовувати свою мову у судових процедурах індивідуально. Таким чином, застосування у судочинстві мови національної більшості (як, зокрема, німецької мови для Австрії) не може вважатися дискримінацією по відношенню до представників національної меншини. Таким чином, Європейською Комісією фактично було відмовлено у визнанні мови національної меншини мовою судочинства, коли така мова не має статусу офіційного статусу у країні проживання цієї меншини.

Водночас у низці регіонів України рішеннями місцевих рад деяким мовам було надано статус регіональних (наприклад, російській мові в містах Одесі, Миколаєві, Донецьку, Дніпропетровській, Луганській, Херсонській областях; угорської – в м. Берегово, Беретівському та Виноградівському районах Закарпатської області тощо). Ця обставина також береться судами до уваги. Зокрема, ухвалою від 29 березня 2013 року Єнакіївським міським судом Донецької області було залишено без задоволення клопотання відповідача про залишення позовної

заяви без розгляду з мотивів її складання російською мовою. Зокрема, суд зазначив: «У ст. 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» передбачено, що судочинство в Україні у цивільних справах здійснюється державною мовою. Сторони, які беруть участь у справі, подають до суду письмові процесуальні документи і докази, викладені державною мовою. У межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), що відповідає умовам частини третьої статті 8 цього Закону, допускається подача до суду письмових процесуальних документів і доказів, викладених цією регіональною мовою (мовами), з перекладом, у разі необхідності, на державну мову без додаткових витрат для сторін процесу. Особам, що беруть участь у розгляді справи в суді, забезпечується право вчиняти усні процесуальні дії (робити заяви, давати показання і пояснення, заявляти клопотання і скарги, ставити запитання тощо) рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача у встановленому процесуальним законодавством порядку.

16 серпня 2012 року Донецька обласна рада ухвалила рішення № 6/14-346 про реалізацію Закону України «Про засади державної мовної політики» в регіоні, згідно з яким російській мові надано статус регіональної» [10].

Водночас, рішення місцевих рад не завжди беруться судами до уваги. Так, наприклад, незважаючи на те, що 17 серпня 2012 року Дніпропетровська обласна рада ухвалила рішення про реалізацію на території області положень Закону України «Про засади державної мовної політики», яке передбачає надання російській мові статусу регіональної, 24 січня 2013 року Жовтводським міським судом Дніпропетровської області приймається ухвала про визнання позовної заяви неподаною та повернення її позивачеві саме у зв'язку з тим, що заяву було викладено російською мовою [11].

На окрему увагу заслуговує й питання достатнього чи недостатнього рівня володіння державною мовою. Мова є одним з основних засобів міжособистісної комунікації. Як зазначається у юридичній літерату-

рі, «мова стосовно права виконує ніби дві взаємозалежні функції – відображу вальну (виражає зовні волю законодавця) та комунікативні (доводить цю волю до свідомості учасників суспільних відносин)» [17, с. 8]. Судочинство належить до різновидів суспільної діяльності, в основі яких – саме міжособистісна комунікація, яка у даному випадку характеризується як «активне усне або письмове спілкування людей, що наділені законом різним юридичним статусом в залежності від їх становища, при здійсненні процедур правосуддя» [6, с. 91].

У юридичній літературі виділяють об'єктивні та суб'єктивні критерії лінгвістичної компетентності учасника судового процесу [6, с. 125-126]. До об'єктивних критеріїв певною мірою може бути віднесено громадянство. Водночас, цей критерій стовідсотково «працює» лише для осіб, що закінчили загальноосвітню школу або ВНЗ вже після 1991 року [1, с. 163]. Щодо суб'єктивних критеріїв, ними може бути тривале проживання на території країни, отримання професійної освіти, прояв відповідних знань шляхом здійснення власноручних записів, надання пояснень тощо.

Розглядаючи питання застосування мови у цивільному судочинстві, не можна ігнорувати існування на території України різних мовних традицій. Як вказує В.І.Курило, «якщо західна частина України говорить українською мовою, то південна і східна в повсякденному житті користуються, переважно, російською, а, наприклад, мешканці АРК практично взагалі не володіють українською» [7, с. 164].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Багатомовність, що історично склалася на території України, потребує обґрунтованого та толерантного вирішення проблем, що виникають у зв'язку з її об'єктивним існуванням. Аналіз законодавства дозволяє казати про те, що сьогодні в Україні створено правове підґрунтя для забезпечення дотримання принципу державної мови здійснення судочинства, як головного, при одночасному забезпеченні прав осіб, що не

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються питання застосування мови у цивільному судочинстві України. Звертається увага на багатоаспектність зазначеного питання, його міцний зв'язок з питаннями державної політики в цілому, правами людини. Розглядаються питання законодавчого регулювання застосування мови у цивільному судочинстві України, у тому числі зміни, пов'язані з прийняттям Закону України «Про засади державної мовної політики»

володіють або недостатньо володіють державною мовою, а також забезпечення застосування регіональних мов та мов національних меншин.

Прийняття 3 липня 2012 року Закону України «Про засади державної мовної політики», з одного боку, врегулювало порядок застосування мов при здійсненні судочинства, проте, з іншого, поставило низку практичних завдань, які на сьогодні потребують термінового вирішення. Так, перш за все, необхідно, не чекаючи на проведення чергового перепису населення у 2016 році, вжити заходів з упорядкування інформації стосовно надання окремим мовам статусу регіональних та забезпечення надання цієї узагальненої інформації судам всіх рівнів.

По-друге, потребує окремого дослідження питання організаційного забезпечення використання регіональних мов та мов національних меншин при здійсненні судочинства.

Зрештою, існує нагальна потреба у розробці критеріїв визначення достатності рівня володіння державною мовою сторонами судового процесу.

Література

1. Городовенко В. Принцип державної мови судочинства і діловодства в судах України : проблеми правозастосування / В. Городовенко // вісник Академії правових наук України. – 2011. – №4. – С. 161-169
2. Доценко О. Правове регулювання статусу української мови (діахронічний аспект) / О. Доценко // Українознавство. – 2006. – №1. – С. 153-161
3. Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2453-17

4. Закон України від 15.05.2003 № 802-IV «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.gov.ua/doc/?code=802-15>

5. Закон України від 3.07.2012 № N 5029-VI «Про засади державної мовної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/5029-17

6. Кузнецов О. Ю. Институт языка судопроизводства в процессуальном праве России / О. Ю. Кузнецов // Современное право. – 2009. – № 11. – С. 91-95

7. Курило В. І. Українська мова в українському суспільстві : погляд правознавця / В. І. Курило // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – №1. – С. 163-167

8. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

9. Теліпка В. Е. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Станом на 01.11.2010 р. / За ред. Притики Ю. Д. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 696 с.

10. Ухвала Єнакіївського міського суду Донецької області від 29 березня 2013 року (справа №230/262/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31114161>

11. Ухвала Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 24 січня 2013 року (справа №0414/3369/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30100239>

12. Ухвала судової палати у цивільних справах Верховного суду України від 23 січня 2003 року / Вісник Верховного Суду України. – 2003. – №2 (36). – С. 21

13. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду від 1 жовтня 2013 року (справа № 686/19363/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34091922>

14. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / С. С. Бичкової, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін.; за заг. ред. С. С. Бичкової. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : Атіка, 2010. – 896 с

15. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2006. – 912 с.

16. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15&p=1307448909579792>

17. Язык закона / под ред. А. С. Пиголкина. – М. : Юрид. лит., 1990. – 192 с.

18. Isop v. Austria [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://echr.ketse.com/doc/808.60-en-19620308/view/>